

הכי גרסינן. רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר עליו הלל הגדול שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו' — דכתיב "הודו לאל השמיים נתון לחם לכל נשר", והיינו דבר גדול. עשיר בשורו — ונפסידו מונון [ונוכפר] על גופו. קשין נקביו של אדם — כשהוא עלור כיום הנייתה.

רשב"ם

יהללך — (כשנתן כל חי) וגוונרין נו "ברוך אתה ה' ונלך ונהולל נחשבות" וזו היא ברכת השיר דנותניתין, כלומר ברכת השנה. ור' יוחנן אמר נשמת כל חי — אף "כשנתן" דהיינו ברכת השיר דנותניתין דלילו יהללך לנו אונוריס ככל יוס שאונוריס נו את ההלל, ונחוי שאל ליל פסח דנקט אס לא להוסיף עוד ברכה אחרת? והיינו דלונור הלכה כר' יוחנן נתריויהו, וקנעוהו לאחר הלל הגדול, שריך לאונור, כלקוק, דהשחא חיכא ברכה ככל חייל וחדא, והכי הויא ויילתא שפיר. כך נראה נעיניי הכי גרסינן: תנו רבנן: רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר עליו הלל הגדול. ה' רועי — על אס הנוון שאלכו לריך לונור. שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו' — דכתיב ניה "נתון לחם לכל נשר", והיינו דבר גדול. בסובחו — נטונה אשפייע לו, והכי ונשנוע "כי טוב כי לעולם חסדו" חסד הוא עושה לעולם ככי טוב, כלומר נטונ שנתן לו. עשיר בשורו עני בשורו — ונפסידו ונוון ונוכפר על גופו. בעצבון — חרי ונשנוע. כקריעת ים סוף — כלומר כס גדול עושה לו הקדוש ברוך הוא לניי שנתן לו ונונות, כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף, ונפקא וינייה לוניעי רחמי. קשין נקביו של אדם — כשהוא עלור.

תוספות

מאי ברכת השיר ר' יהודה אמר יהללך — וקא משמע לן דאפילו במקום שלא נהגו לברך אחריו, בלילי פסח צריך לברך, דאי נהגו פשיטא אי נמי: דאפילו במקום שנהגו הוה אמינא דוקא בימיו, אבל בלילה אין צריך לברך, קא משמע לן. ר' יוחנן אמר נשמת כל חי — נראה הכי פירושו, אף "נשמת כל חי" אחר "יהללך", דאי לא תימא הכי אנו כמאן עבדינן? וקורא "נשמת כל חי", ברכת השיר, לפי שבשבתות אומרים אותו אחר פסוקי דומרה. ורבינו חיים כהן לא היה חותם ב"יהללך" כי אם ב"נשמת" לבדו משום דלישנא דברכת השיר משמע, חדא ברכה.

מהדו עד על נהרות בבל — וכן אנו עושים ורננו צדיקים בה", אינו מן המזמור.

א שואלים מאי [מה] "ברכת השיר" שנזכרה במשנה? רב יהודה אמר שהיא הברכה המתחילה ב"יהללך ה' אלהינו" ור' יוחנן אמר: "נשמת כל חי" שאומרים אותה לאחר פסוקי דומרה. בכרייתא שנינו: כוס רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר הלל הגדול אלו דברי ר' טרפון ויש אומרים: אומר "ה' רועי לא אחסר" (תהלים כג). ושואלים: מהיכן הלל הגדול? ר' יהודה אמר: מ"הודו" (תהלים קלו, א) עד "נהרות בבל" (שם קלו, א) ור' יוחנן אמר: מ"שיר המעלות" (שם פרק קלד) עד "נהרות בבל". רב אחא בר יעקב אמר: מ"כי יעקב בחר לו ייה" (שם קלה, ד) עד "נהרות בבל". שואלים: ולמה נקרא שמו של טרף זה הלל הגדול? אמר ר' יוחנן: מפני שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה והשבח שכל העולם כולו משבח לה' על חסדו מזונה, הוא הלל הגדול. אמר ר' יהושע בן לוי: הני [הני] עשרים וששה "הודו" האמורים בהלל זה כנגד מי הם — כנגד עשרים וששה דורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו ולא נתן להם תורה, כי לפי חשבון הדורות עשרה דורות הם מאדם עד נח. עשרה דורות מנח עד אברהם ועוד ששה דורות עד משה דבינו ומתן תורה (יעקב, יעקב, לוי, קהן, עמרם, משה) ודורות אלו שלא למדו תורה ולא קיימו מצוות נכונות מן חיו — משום שזמן אותם ה' בחסדו בלבד, אף שלא היו ראויים לכך. אמר רב חסדא מאי דכתיב [מהו שנאמר] "הודו לה' כי טוב"? כוונתו הודו לה' שגובה חובתו (העונש על רשעתו וחסאתו) של אדם על ידי טובתו שנתן לכל אחד לפי ערכו, מעשיר לוקח כעונש את שורו, ואת עני בשיו, יתום בביצתו, אלמנה בתרנגולתה כל אחד ואחד לפי יכולתו, ואינו מעניש אדם למעלה מיכולתו.

א מאי "ברכת השיר"? רב יהודה אמר: "יהללך ה' אלהינו", ורבי יוחנן אמר: "נשמת כל חי". תנו רבנן: רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר הלל הגדול, דברי רבי טרפון, ויש אומרים: "ה' רעי לא אחסר". מהיכן הלל הגדול? רבי יהודה אמר: מ"הודו" עד "נהרות בבל", ורבי יוחנן אמר: מ"שיר המעלות" עד "נהרות בבל". רב אחא בר יעקב אמר: מ"כי יעקב בחר לו ייה" עד "נהרות בבל". ולמה נקרא שמו הלל הגדול? אמר רבי יוחנן: מפני שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם, ומחלק מזונות לכל בריה. יאמר רבי יהושע בן לוי: הני עשרים וששה "הודו" כנגד מי עשרים וששה דורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, ולא נתן להם תורה, וזו אותם בחסדו. יאמר רב חסדא: מאי דכתיב "הודו לה' כי טוב" — הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו, עשיר ואת עני — בשיו, יתום בביצתו, אלמנה — בתרנגולתה.

ב אמר רבי יוחנן: יקשין מזונותיו של אדם כפליים כיוולדה, דאילו כיוולדה כתיב "בעצב" ובמזונותיו כתיב "בעצבון". אמר רבי יוחנן: יקשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה, דאילו בגאולה כתיב "המלאך הגאל אתי מכל רע" מלאך בעלמא, ואילו במזונות כתיב "האלהים הרעה אתי", ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם "וקוץ ודרדר תצמיח לך" זלגו עיניו דמעות, אמר לפניו: רבונו של עולם, אני וחמורי נאכל באבוס אחד? כיון שאמר לו "בזעת אפך תאכל לחם" — נתקררה דעתו. אמר רבי שמעון בן לקיש: אשרינו אם עמדנו בראשונה ועדיין לא פלטינן מינה, דקא אכלינו עיסבי דדברא. אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה: יקשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, דכתיב "נתן לחם לכל בשר" וסמיה ליה "לגור ים סוף לגורים". אמר רבי אלעזר בן עזריה: קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת

ואכלת את עשב השדה" (שם ג, יח) זלגו עיניו דמעות, אמר לפניו: רבונו של עולם, אם כן אני וחמורי נאכל באבוס אחד אותו מאכל? כיון שאמר לו "בזעת אפך תאכל לחם" (שם יט) נתקררה דעתו שאם יעמול יזכה לאכילת לחם, שלא כחמורו. אמר ר' שמעון בן לקיש: אשרינו אם עמדנו בראשונה, כלומר, טוב היה לנו אילו היינו נשארים בגזרה הראשונה והיינו מסוגלים לאכול את עשב השדה, ועוד: ועדיין לא פלטינן מינה [ועדיין לא נצלנו חמנה] מגזרה זו, דקא אכלינו עיסבי דברא [כשאנו אוכלין] מדי פעם את עשבי השדה] שהרי אוכלים מיני ירקות ועלים, אמר רב שיזבי משמו של ר' אלעזר בן עזריה: קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, שכן נאמר "נתן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו" (תהלים קלו, כה) וסמיה ליה [וטמוך לו] הפסוק "לגור ים סוף לגורים כי לעולם חסדו" (שם יג) משמע שכל השבחים האמורים שם שוים זה לזה, וכיוצא בזה אמר ר' אלעזר בן עזריה: קשין נקביו של אדם כשנוקק להם ואינו יכול (כשאין עכול מזונו כראוי), כיום המיתה, וכקריעת

עיונים

קשים מזונות כפליים כיוולדה / מאמר זה פירושו כפי שכתבנו, והוא שאמרנו כי כלירה יש לא רק צער אלא גם נחת רוח ושמחה מן הילד שנולד, ואילו בחפוש הפרנסה כיוון שהעבודה הולכת ומשכת ממיר רוחו לה מן קשה צער ואין שמחה, ומשום כן קשה היא כפליים (י"ח) או שנחכיון לומר שאין הצער מרובה כפליים מבחינת הכאב אלא מצד הנושאים בו, שבצער הילדה סובלת רק האשה, ובצער הפרנסה סובלים גם הבעל וגם האשה (וכן יהודיע).

קשים מזונות כקריעת ים סוף / רבים שאלו מדוע דוקא השוואה זו, שהרי אין הפסוקים סמוכים ממש זה לזה, ויש שהסבירו כי מה שנאמר "וכתיב כתיבה נתון לחם" בא לכאור כי נתינת הלחם אינה מצויה בין ההלכות הראשונות שם שהן על סדרי העולם הטבעיים

מ"ה שפחים פ"ח (וי) שם תענית (בשינוי), שוחר ילקוט תהלים תרשה ה' במרבר תנומא נשא בלו קלו ילקוט כ. שם ספ"ו. כ"כ שם ספ"ו. זל"ג. ילקוט תהלים תתפנ. פ"א (בשינוי). תנב"א פל"א. שית לב. ז"ג. כ"ר פ"כ. זח"ט קה. שם

יפות אמ עמרנו בנוסחות: עמרנו